

A SUSTAINABLE BLUE ECONOMY:

Restores, protects and maintains the diversity, productivity, resilience, core functions, and intrinsic value of marine ecosystems — the natural capital upon which its prosperity depends.

Is based on clean technologies, renewable energy, and circular material flows to secure economic and social stability over time, while keeping within the limits of one planet.

Provides social and economic benefits for current and future generations by contributing to food security, poverty eradication, livelihoods, income, employment, health, safety, equity, and political stability.

“แนวทางการแก้ปัญหาความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวม โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน”

ศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศักดิ์ จารยะพันธุ์¹

1. ข้อเท็จจริง

1.1 ความสำคัญของทะเลและมหาสมุทร

โลกที่เราอาศัยอยู่ประกอบด้วยผืนน้ำขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ 3 ใน 4 หรือร้อยละ 71 ของพื้นที่ผิวโลกโดยประมาณ แบ่งเป็นส่วนที่เป็นทะเลและมหาสมุทรถึงร้อยละ 97 ของผืนน้ำทั้งหมด คิดเป็น

พื้นที่ 335 ล้านตารางกิโลเมตรโดยประมาณ² โดยทั้งหมดจะมีความเชื่อมโยงกันทั่วโลก จัดได้ว่าเป็นระบบนิเวศขนาดใหญ่ที่มีต่างแตกต่างกันไปตามส่วนต่างๆ ของโลกโดยมีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต โดยมีการค้นพบสิ่งมีชีวิตในทะเลที่มีการยืนยันแล้วประมาณ 230,000 ชนิด³ ในปัจจุบันซึ่งคาดว่าเป็นเพียง

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาวิจัยของคณะที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจและสังคมจิตวิทยา ภายใต้คณะที่ปรึกษาของสภาความมั่นคงแห่งชาติ เรียบเรียงโดย ศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศักดิ์ จารยะพันธุ์ ที่ปรึกษาฯ ด้านเศรษฐกิจและสังคมจิตวิทยา

²Dunford, B. 2017. Earth: In Depth [online]. National Aeronautics and Space Administration (NASA). Available from: <http://solarsystem.nasa.gov/planets/earth/indepth> [2020, January 29]

แค่ร้อยละ 10 ของสิ่งมีชีวิตในทะเลทั้งหมดที่คาดว่า จะมีอยู่จริง⁴ และคาดว่าส่วนใหญ่ที่ยังคงรอการค้นพบ จะอยู่ในเขตทะเลลึกนอกเขตอำนาจของรัฐโดยเฉพาะ ในเขตร้อนและกึ่งร้อน โดยในระดับต่างๆ ของโลก ทะเล และมหาสมุทร มีบทบาทสำคัญในหลากหลาย มิติด้วยกัน อาทิ บทบาทในการควบคุมสภาพภูมิ อากาศของโลก บทบาทการพัฒนาความสัมพันธ์ ทางกิจกรรมต่างๆ ทางทะเลและที่เกี่ยวข้องของคน ในโลก บทบาทการกำหนดกฎเกณฑ์ และกฎหมาย ระหว่างประเทศให้เกิดการใช้ประโยชน์ร่วมกันจาก ทะเลและมหาสมุทรอย่างยั่งยืน ซึ่งรวมถึงบทบาท ด้านเศรษฐกิจทางทะเลในส่วนต่างๆ ของโลก โดยเฉพาะ ที่โดดเด่น ได้แก่ ธุรกิจด้านการขนส่งและพาณิชย์นาวี พลังงาน การท่องเที่ยว และแหล่งอาหารของโลก ซึ่ง จัดเป็นบทบาททางเศรษฐกิจทางทะเลที่มีความสำคัญ มาโดยตลอด

อย่างไรก็ดี การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร โลกในแต่ละปีเป็นแรงขับเคลื่อนหลัก ที่ทำให้ความ ต้องการใช้ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเพิ่มขึ้นอย่าง เลี้ยงไม่ได้ ซึ่งทางหนึ่งก็ส่งผลให้เศรษฐกิจภาคทะเล มีการเติบโตขึ้นอย่างมาก และสามารถสร้างเม็ดเงินและ งานได้อย่างมหาศาลในหลายๆ ประเทศ แต่เนื่องด้วย ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่มีปริมาณจำกัด และ การใช้ประโยชน์ในหลายภาคส่วนโดยเฉพาะที่อยู่บน ฐานทรัพยากรคือรูปที่เกินกำลังการผลิต เช่น การทำ ประมงเกินศักยภาพ การทำลายที่อยู่อาศัยของระบบ นิเวศชายฝั่งและสิ่งมีชีวิตใต้ท้องทะเล การสร้างมลพิษ ทางน้ำ และการแพร่กระจายของชนิดพันธุ์สัตว์ต่างถิ่น ที่รุกราน เป็นต้น ทำให้มนุษย์เป็นภัยคุกคามหลักที่ ส่งผลร้ายแรงต่อคุณภาพมหาสมุทร นอกจากนี้ ยังมีภัยคุกคามทางธรรมชาติที่ส่วนหนึ่งก็มีมนุษย์เป็น สาเหตุหลัก เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

ความเป็นกรดเบสของน้ำทะเล เป็นต้น โดยการที่จะ หยุดหรือบรรเทาภัยคุกคามประเภทนี้โดยส่วนใด ส่วนหนึ่งทำได้ยาก และมีระดับความรุนแรงที่แตกต่างกัน ในบางกรณีอาจมีความรุนแรงแบบเฉียบพลันมี ผลกระทบในวงกว้าง มีการกระจายตัวทางภูมิศาสตร์ และอื่นๆ ดังนั้นการรับมือกับภัยคุกคามเหล่านี้ และ การร่วมกันดูแลรักษาให้คุณภาพของมหาสมุทร อยู่ในเกณฑ์ที่ดี เพื่อจะตอบสนองความต้องการที่จะ เพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นและเป็นความท้าทาย สำหรับแต่ละประเทศทั้งระดับภายในและระหว่าง ประเทศ ภูมิภาค และโลกในภาพรวม

ภัยคุกคามที่เกิดจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมของมนุษย์เป็นสาเหตุหลัก ที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและชายฝั่ง เสื่อมโทรมลง ไม่ว่าจะเป็นการลดลงของความหลากหลาย ชีวภาพทางทะเลโดยเฉพาะการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต ในทะเล แหล่งที่อยู่ของสิ่งมีชีวิตทางทะเล และการ เสื่อมสลายของระบบนิเวศในที่สุด ซึ่งกระบวนการ เหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อกลับมาสู่มนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้น กิจกรรมต่างๆ ที่มนุษย์ดำเนินการอยู่ทั้งเก่า และใหม่จะต้องมีความระมัดระวังไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและวงจรของมหาสมุทรจนเกิน ขีดความสามารถในการรองรับ อันจะช่วยให้กิจกรรม ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจทางทะเลสามารถ ดำเนินการและส่งประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทั้งในปัจจุบัน และในอนาคตอย่างเหมาะสมและยั่งยืน ในที่สุด

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่านอกเหนือจากความอุดม สมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรทางทะเล อันเป็นฐานต้นทุนธรรมชาติทางทะเลที่สำคัญต่อ กิจกรรมทางทะเลที่หลากหลายแล้ว ต้นทุนทางสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ

³World Register of Marine Species. 2020 Currently in WoRMS. [online] Available from : <https://www.marinespecies.org/index.php> [2020, March 5]

⁴NOAA., 2014. How much of the ocean have we explored?. [online]. Available from : <http://oceanservice.noaa.gov/facts/exploration.html> [2020, September 10]

ประวัติศาสตร์ และอื่นๆ ยังเป็นอีกส่วนของต้นทุนที่มักจะถูกมองข้ามหรือให้ความสำคัญน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งจะส่วนของต้นทุนที่จะต้องคำนึงถึงไปพร้อมกันอีกด้วย

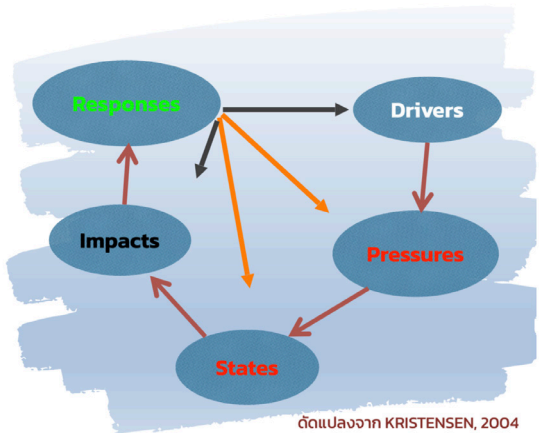
1.2 สถานการณ์ผลประโยชน์ชาติทางทะเล

สำหรับประเทศไทยตั้งอยู่บริเวณที่เป็นคาบสมุทรอินโดจีนและภาคใต้ของประเทศไทยอยู่บนส่วนของคาบสมุทร Malay มีชายฝั่งทะเลสองด้าน ชายฝั่งทะเลของไทยอยู่ในพื้นที่ 23 จังหวัด มีความยาวชายฝั่งกว่า 2,815 กิโลเมตร ประกอบด้วยชายฝั่งด้านตะวันออกทางฝั่งอ่าวไทยซึ่งเป็นส่วนในสุดของมหาสมุทรแปซิฟิก ส่วนชายฝั่งด้านตะวันตกอยู่ติดกับทะเลอันดามันซึ่งรวมถึงส่วนเหนือของช่องแคบมะละกาของมหาสมุทรอินเดีย อาณาเขตทางทะเล (Maritime Zone) ของไทยที่มีพื้นที่ 321,246.93 ตารางกิโลเมตร⁵ ซึ่งมากกว่า 2 ใน 3 ของอาณาเขตบนบกที่มีพื้นที่ประมาณ 513,000 ตารางกิโลเมตร อาณาเขตทะเลไทยแบ่งออกเป็น 4 เขต ประกอบด้วยน่านน้ำภายใน ทะเลอาณาเขต เขตต่อเนื่อง เขตเศรษฐกิจจำเพาะ ศักยภาพของทะเลไทยด้านเศรษฐกิจภาคทะเลใน พ.ศ. 2557 สูงถึง 24 ล้านล้านบาท⁶ หรือในช่วง พ.ศ. 2550 - 2558 มูลค่าเพิ่มของเศรษฐกิจภาคทะเล คิดเป็นประมาณร้อยละ 30 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ⁷ แต่ก็มีประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นได้แก่ ผลประโยชน์ทางทะเลที่ประเทศไทยได้รับไม่ได้ตกอยู่กับคนไทยในสัดส่วนที่ควรจะเป็น

โดยผลประโยชน์ชาติทางทะเลในที่นี้จะหมายถึงผลประโยชน์ที่คนไทยทุกคนพึงได้รับจากทะเลหรือ

เกี่ยวเนื่องกับทะเลทั้งภายในและนอกน่านน้ำไทย ซึ่งหมายรวมถึงพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเล เกาะ พื้นดินท้องทะเลใต้พื้นดินท้องทะเล และอากาศเหนือท้องทะเลด้วย ทั้งนี้ จะครอบคลุมกิจกรรมทางทะเลทุกด้าน เช่น การประมง การพาณิชย์นาวี การท่องเที่ยว การรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย การสำรวจและวิจัยทางวิทยาศาสตร์ทางทะเล เป็นต้น โดยมูลค่าผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเลจะหมายถึงคุณค่าของผลประโยชน์จากทะเลทั้งที่สามารถประเมินออกมาทั้งในรูปตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน

ใน พ.ศ. 2562 เฟดิมศักดิ์ และคณะผู้วิจัย⁸ ได้วิเคราะห์สถานการณ์ผลประโยชน์ชาติทางทะเลไทยโดยใช้กรอบแนวคิดปัจจัยขับเคลื่อนแรงกดดัน สถานภาพผลกระทบ และการตอบสนอง (Drivers-Pressures-States-Impacts-Responses : DPSIR)⁹ ซึ่งพบว่าประเทศไทยเข้าสู่สภาวะการสูญเสียผลประโยชน์ทางทะเลสุทธิ ในระดับที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง เนื่องจากประเทศไทยมีแนวโน้มของกิจกรรมการใช้ประโยชน์ทางทะเลและชายฝั่งเพิ่มขึ้นทั้งในส่วนของขนาด

⁵กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2565. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://bigdata.dmcr.go.th/territory> [12 พฤษภาคม 2565]

⁶สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2558. แผนความมั่นคงแห่งชาติทางทะเล พ.ศ. 2558-2564. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

⁷เฟดิมศักดิ์ จารยะพันธุ์ และคณะ. 2562. สถานการณ์และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการผลประโยชน์ทางทะเลของประเทศไทย เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.

⁸เฟดิมศักดิ์ จารยะพันธุ์ และคณะ. 2562. สถานการณ์และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการผลประโยชน์ทางทะเลของประเทศไทย เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.

⁹Kristensen, P. 2004. The DPSIR Framework. Paper present at the 27-29 September 2004 workshop on a Comprehensive / detailed assessment of the vulnerability of water resources to environmental changes in Africa using river basin approach. UNEP Headquarters, Nairobi, Kenya

มูลค่า และรูปแบบ ในขณะที่แนวโน้มของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งซึ่งเป็นฐานที่สำคัญของกิจกรรมทางทะเลกำลังเสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถ้าหากปล่อยให้อยู่ในสถานะเช่นนี้ต่อไปในอนาคต อาจจะทำให้กิจกรรมทางทะเลที่ถูกคาดการณ์ว่ามีแนวโน้มผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นก็จะเป็นเช่นนั้นได้อีกต่อไป รวมทั้งจะทำให้ทรัพยากรทางทะเลรวมทั้งต้นทุนอื่นๆ ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นเกิดการสูญเสียต่อไปอีกจนเกินจุดคุ้มทุนกับมูลค่าในรูปตัวเงินที่ได้จากกิจกรรมทางทะเลต่างๆ

แม้ว่าในช่วงที่ผ่านมา ทั่วโลกและประเทศไทยได้เผชิญหน้ากับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และมีรายงานว่าเป็นผลทำให้กิจกรรมทางทะเลบางส่วนลดลง โดยเฉพาะกิจกรรมท่องเที่ยวทางทะเล ซึ่งมีข้อมูลสนับสนุนให้เห็นว่าทรัพยากรทางทะเลในบางพื้นที่สามารถฟื้นตัวกลับมาได้ดีขึ้น แต่ในอีกแง่หนึ่งก็ทำให้เกิดผลกระทบเชิงลบทางทะเลมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเล เช่น ปัญหาขยะทะเลที่เกิดขึ้นจากปัญหาการจัดการขยะทางการแพทย์ หน้ากากอนามัย และพลาสติกที่ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง เป็นต้น ดังนั้น ประเทศไทยยังคงจำเป็นต้องรับมือกับสถานะการสูญเสียผลประโยชน์ชาติทางทะเล และจำเป็นต้องรับมือให้ได้มากกว่าเดิม เพราะหลังจากนี้ คาดการณ์ได้ว่ากิจกรรมทาง

ทะเลโดยรวมจะเพิ่มขึ้นสูงซึ่งเป็นความท้าทายที่สำคัญที่ประเทศไทยจำเป็นต้องรับมือให้ได้อย่างเหมาะสม

การลดลงของผลประโยชน์ชาติทางทะเลสุทธิได้ส่งผลกระทบต่อแล้ว และจะคงส่งผลกระทบต่อเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ กับความมั่นคงในหลายมิติ เช่น ความมั่นคงทางการเมืองการทหาร เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ อาหาร สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งอาจเรียกใหม่ได้ว่าเป็นความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวม การที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ข้างต้นกับสถานะการสูญเสียผลประโยชน์ชาติทางทะเลดังที่ได้กล่าวแล้วข้างบนมีความจำเป็นจะต้องเข้าใจและเห็นถึงผลกระทบต่ออย่างครบถ้วน โดยในอดีตประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางทะเลในลักษณะของความมั่นคงทางทะเลแบบเดิมที่หมายถึง ภาวะคุกคามต่อความมั่นคงแห่งชาติโดยการเมืองและการทหารเป็นหลัก โดยเป็นแนวคิดที่เน้นไปในเรื่องของการสร้าง “Sea Power”¹⁰ หรือ “สมุทรภาพ” ต่อมาในภาพรวมของประเทศได้มีการพัฒนาไปสู่แนวคิดของ “Ocean Governance” หรือ “สมุทรภิบาล” เพื่อให้สอดคล้องและตอบสนองอย่างเหมาะสมกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ โดยสมุทรภิบาล หมายถึง การดำเนินการตามนโยบาย การกระทำ และกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับทะเลและมหาสมุทร จะเกี่ยวข้องและได้รับอิทธิพลจากผู้มีส่วนร่วม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคส่วนอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมากนอกเหนือจากภาครัฐ ทำให้ภาครัฐไม่ใช่เป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญแต่ผู้เดียวในการวางนโยบายอีกต่อไป ทั้งนี้เพราะความซับซ้อนของประเด็นต่างๆ ทางทะเลและมหาสมุทรที่มีทั้งส่วนที่เป็นสมบัติของรัฐแต่มีความเชื่อมโยงกับส่วนกลางและที่เป็นสมบัติร่วมไม่มีรัฐหรือชาติใดเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียวเป็นผลให้มนุษย์ใช้

¹⁰Mahan, A.T. 1890. The Influence of Sea Power Upon History 1660-1783. 12nd edition. Boston : Little, Brown And Company.

ทรัพยากรต่างๆ อย่างขาดสำนึก โดยถือว่าเป็นทรัพยากรดังกล่าวเป็นทรัพยากรร่วมที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ต้องร่วมรับผิดชอบในการดูแลรักษา ด้วยเหตุนี้ ทำให้เห็นว่ากฎเกณฑ์ในการใช้ทะเลและมหาสมุทรจะต้องดำเนินการโดยผ่านข้อตกลงระหว่างประเทศซึ่งทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการรูปแบบการบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาล ทั้งนี้ เพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่หลากหลายจากทะเลและมหาสมุทรเป็นไปในทางที่ควรจะเป็นและยั่งยืน และในปัจจุบัน พบว่า กิจกรรมต่างๆ ทางทะเล มีกรอบที่ถูกควบคุมโดยอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 (UNCLOS 1982) และข้อตกลงต่างประเทศในรูปแบบต่างๆ ที่มีตามมาอีกเป็นจำนวนมาก

2. ข้อพิจารณา

2.1 ความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวม

จากที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าปัจจุบันความมั่นคงทางทะเลจะไม่ได้ครอบคลุมแค่มุมมองของสมุทธานุภาพ อย่างเดียว จำเป็นต้องมีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยโดย Bueger (2015)¹¹ ได้อธิบายความหมายของความมั่นคงทางทะเลว่าไม่สามารถระบุคำจำกัดความได้ชัดเจน เนื่องจากความหมายของความมั่นคงทางทะเลจะขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ในแต่ละสถานการณ์ อีกทั้ง ความมั่นคงทางทะเลจะมีความเกี่ยวข้องกับ 4 มิติหลัก ได้แก่ ความปลอดภัยทางการเดินเรือ ความมั่นคงของชาติ เศรษฐกิจสีน้ำเงิน และความมั่นคงของมนุษย์

สำหรับในประเทศไทยแล้ว มีคำนิยามของคำว่าความมั่นคงทางทะเลในแผนและนโยบายระดับประเทศบ้างแล้ว โดยแผนความมั่นคงแห่งชาติทางทะเล (พ.ศ. 2558 – 2564) (แผนฯ) ได้ให้ความหมายว่าการที่ประเทศชาติมีสถานะแวดล้อม

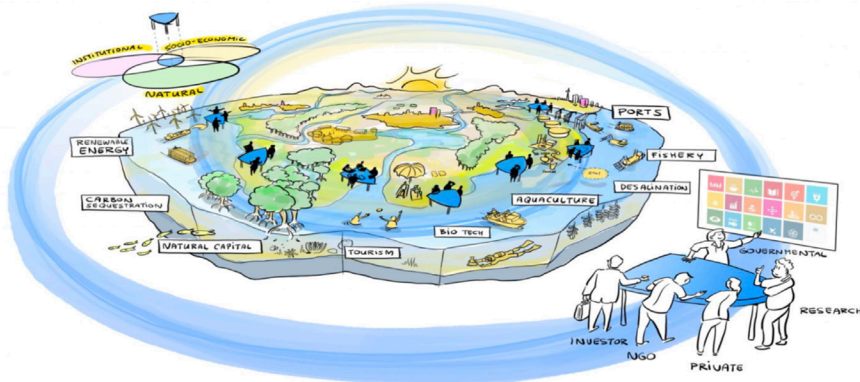
ที่เอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางทะเลได้อย่างเสรี ปลอดภัย และเหมาะสมจนนำไปสู่การบรรลุผลประโยชน์ของชาติทางทะเล โดยภายใต้แผนฯ มีเจตจำนงแห่งรัฐในการใช้และพัฒนาพลังอำนาจแห่งชาติ (National Power) และเป็นกรอบแนวทางการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกัน รักษา และเพิ่มพูนผลประโยชน์ชาติทางทะเล ซึ่งแผนฯ นั้นได้กล่าวถึงปัจจัยที่ไม่ได้เน้นเพียงแค่ สมุทธานุภาพ ที่อยู่ในความมั่นคงทางทะเลเพียงอย่างเดียว แต่เน้นปัจจัยอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงและก่อให้เกิดผลประโยชน์ชาติทางทะเลด้วย

นอกจากนั้นแล้วแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นความมั่นคง ได้อธิบายความมั่นคงแบบองค์รวม ไว้ว่าเป็นกรอบแนวคิดใหม่ด้านความมั่นคงที่ขยายขอบเขตให้ครอบคลุมกับมิติต่างๆ ได้แก่ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ ต่างประเทศ สังคม วัฒนธรรม การทหาร วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงประเด็นสำคัญ เช่น พลังงาน อาหาร และน้ำ เป็นต้น โดยการที่รักษาความมั่นคงแบบองค์รวมได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการจากหลายภาคส่วน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือต้องปรับการมีมุมมองความมั่นคงแห่งชาติแบบเดิมที่มักมุ่งเน้นในความสัมพันธ์กับมิติการเมืองและการทหารเป็นหลักใหญ่มาเป็นการให้น้ำหนักกับมิติอื่นๆ ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นอย่างเหมาะสมอีกด้วย

จากความหมายข้างต้นนั้น ความหมายของความมั่นคงทางทะเลในปัจจุบันจะมีความแตกต่างจากอดีตไปอย่างมากเนื่องจากภัยคุกคามและสถานะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป โดยในปัจจุบันมุมมองความมั่นคงทางทะเลจะต้องครอบคลุมทุกมิติของทางทะเลทั้งด้านความปลอดภัยในทะเล การเมือง การทหาร เศรษฐกิจ ต่างประเทศ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

¹¹Bueger, C., 2015. What is maritime security? Marine Policy 53, 159-164.

SUSTAINABLE BLUE ECONOMY

Deltares

ที่น: <https://www.deltares.nl/en/projects/framework-for-sustainable-investments-in-the-blue-economy/>

และทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง หรืออาจจะเรียกความมั่นคงนี้ให้สอดคล้องกับภาพใหญ่ได้ว่าความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวม นั่นเอง ดังนั้น การหาแนวทางการตอบสนองหรือแก้ปัญหาผลกระทบต่อความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวมนี้ควรจะเป็นแนวทางที่ครอบคลุมในทุกมิติทางทะเลซึ่งมีความเป็นลักษณะเฉพาะในหลายประเด็นอย่างครบถ้วนเช่นกัน ซึ่งแนวคิดที่เหมาะสมและสามารถนำมาใช้ในรายงานนี้ได้แก่ แนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

2.2 แนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน

2.2.1 ความหมาย

ในช่วงกว่า 10 ปีที่ผ่านมา คำว่าเศรษฐกิจสีน้ำเงินหรือ Blue economy ได้รับการกล่าวถึงกันอย่างแพร่หลายในหลายระดับภายใต้ความหมายที่เหมือนกันในบางประเด็นและอาจต่างกันบางประเด็น ดังปรากฏในหลายแหล่งอ้างอิง อาทิ Gunter Pauli (2010)¹², Changwon Declaration (2012)¹³,

OECD (2016)¹⁴, World Bank (2018)¹⁵ และ ASEAN leaders' declaration (2021)¹⁶ เป็นต้น (เอกสารประกอบ 1) โดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การดำเนินการให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจจากกิจกรรมทางทะเล (Ocean Economy) เพื่อให้ได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการสร้างงาน โดยคำนึงถึงการดูแลและรักษาต้นทุนในส่วนสุขภาพของมหาสมุทร (Ocean Health) ให้คงอยู่เพื่อความยั่งยืนในภาพรวม การนำหลักเศรษฐกิจสีน้ำเงินมาประยุกต์ใช้สามารถทำได้หลายระดับ ระดับต่างประเทศ ได้แก่ โลก ภูมิภาค และประเทศเพื่อนบ้าน (ที่มีเขตทางทะเลเชื่อมต่อกัน) ระดับภายในประเทศได้แก่ประเทศกลุ่มจังหวัด จังหวัด ภายในจังหวัด จนถึงระดับพื้นที่ในชุมชนในแต่ละจังหวัด อันอาจเป็นสาเหตุของการที่ไม่มีคำนิยามกลางที่ตรงกันหรือยอมรับกันเป็นมาตรฐานที่เหมือนกันของทั้งโลกและเวทีระดับต่างๆ เพราะการนำไปใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์จำเป็นจะต้องนำหลักคิดต่างๆ ที่มีอยู่ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบท ลักษณะ

¹²Pauli, G. 2010. The Blue Economy. Paradigm Publications. Taos, New Mexico. USA.

¹³Changwon Declaration Toward an Ocean-based Blue Economy : Moving Ahead with the Sustainable Development Strategy for the Seas of East Asia. [online] Available from : <http://pemsea.org/publications/agreements-and-declarations/changwon-declaration-toward-ocean-based-blue-economy-moving-ahead> [2021, September 10]

¹⁴OECD. 2016. "The Ocean Economy in 2030", Directorate for Science, Technology and Innovation Policy Note, April 2016

¹⁵Blue economy holds the key to Indonesia's sustainable prosperity. [online] Available from : <https://www5.bkpm.go.id/en/publication/detail/news/blue-economy-holds-the-key-to-indonesias-sustainable-prosperity> [2022, March 30]

¹⁶ASEAN leaders' declaration (2021). [online] Available <https://asean2021.bn/latestnews/all/asean-leaders-declaration-on-the-blue-economy> [2022, July 15]

ของปัญหาความมั่นคงทางทะเลต่างๆ ที่หน่วยงานระดับต่างๆ ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศต้องการนำไปใช้ อย่างไรก็ตาม จากหลักคิดที่สำคัญของคำดังกล่าว อาจนำไปสู่ความหมายสรุปโดยรวมของคำนี้ในเบื้องต้นได้ดังนี้

เศรษฐกิจสีน้ำเงิน หมายถึง เศรษฐกิจภาคทะเลที่ได้มาจากกิจกรรมทางทะเลต่างๆ ทั้งแบบเดิมๆ ที่เรารู้จักกันดีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และที่สำคัญจะรวมถึงกิจกรรมทางทะเลรูปแบบใหม่ๆ ที่ได้เกิดขึ้นแล้ว และกำลังที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตด้วย ซึ่งการเพิ่มขึ้นจะเป็นทั้งการเพิ่มของขนาดและชนิดของกิจกรรมดังกล่าว (เอกสารประกอบที่ 2) อย่างไรก็ตาม มีข้อเท็จจริงที่สำคัญแต่ก็มองข้ามมาโดยตลอดที่จำเป็นจะต้องกล่าวเน้นไว้อีกครั้งในที่นี้ ได้แก่ ข้อเท็จจริงที่ว่ากิจกรรมทางทะเลต่างๆ ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นในทุกกรณีมีการใช้ต้นทุนต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทรัพยากรทางทะเลและต้นทุนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (เช่น การดูแลสุขภาพ ส่งเสริม ต้นทุนทาง ศิลป วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น) ทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือ ในหลายกรณี กิจกรรมเดียวใช้ทั้งทางตรงและทางอ้อมหลายระบบด้วยกัน ซึ่งจากการเติบโตของเศรษฐกิจภาคทะเลแบบแยกส่วนออกจากต้นทุนในช่วงที่ผ่านมาเป็นผลให้ต้นทุนต่างๆ ดังกล่าว ลดลงทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ จนทำให้เกิดความกังวลว่าการลดลงอาจถึงจุดที่ทำให้ต้นทุนต่างๆ ที่สนับสนุนกิจกรรมทางทะเลดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถคงบทบาทดังกล่าวได้อีกต่อไปจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายของกิจกรรมต่างๆ ทางทะเลในที่สุด การสูญเสียบทบาทดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบในวงกว้างที่นอกจากจะกระทบต่อความมั่นคงแห่งชาติแล้ว ยังกระทบต่อสิ่งที่เรียกว่าความมั่นคงของมนุษย์ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับทะเลโดยตรง ได้แก่ ความมั่นคงทาง อาหาร เศรษฐกิจ

สุขภาพ สิ่งแวดล้อม การเมือง ชุมชน และปัจเจก ทั้งนี้ไม่รวมมิติความมั่นคงใหม่ๆ ที่มักจะพูดถึงเพิ่มขึ้นมาอีก เช่น ความมั่นคงทางพลังงาน และ ทางไซเบอร์ เป็นต้น โดยสิ่งดังกล่าว อาจเรียกได้ว่าเป็นความมั่นคงแบบองค์รวมซึ่งได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้แล้วแต่นำมาขยายความอีกครั้งเพื่อความชัดเจน และนี่จึงเป็นที่มาของการอบความหมายของคำว่า เศรษฐกิจสีน้ำเงิน ซึ่งความจริงแล้วเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในลักษณะการของการตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ ในระดับต่างๆ ทางทะเล ที่ทำให้เกิดผลกระทบในลักษณะดังกล่าวได้ ซึ่งโดยรวมจะหมายถึงกรอบแนวคิดที่นำไปสู่การดำเนินกิจกรรมทางทะเลที่คำนึงถึงการรักษาด้านทุนต่างๆ ไปพร้อมๆ กัน โดยเน้นการสนับสนุนให้การเติบโตไปด้วยกันของทั้งกิจกรรมทางทะเลและต้นทุนต่างๆ อย่างเหมาะสม ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแนวคิดจากการดำเนินกิจกรรมทางทะเลอย่างใดอย่างหนึ่งเดียวๆ มาเป็นการมองแบบกลุ่มของกิจกรรมที่ในขณะเดียวกันรวมไปถึงวิธีการที่จะรักษาหรือเพิ่มต้นทุนต่าง ๆ ให้เติบโตไปด้วยในลักษณะเช่นเดียวกันทุกฝ่าย ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมที่เหมาะสมอีกด้วย

2.2.2 องค์ประกอบของแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน

องค์ประกอบของแนวทางคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน ต้องอาศัยการบูรณาการ 3 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ เศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบเข้ากับการมีธรรมาภิบาล หรือสมุทราภิบาล¹⁷ โดยสรุปได้ ดังนี้

1) มิติเศรษฐกิจสังคม

เศรษฐกิจสังคมประกอบไปด้วย 2 ส่วน ได้แก่ การขับเคลื่อนทางสังคม และการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ โดย 2 ส่วนนี้ต้องมีการขับเคลื่อนไปด้วย

¹⁷Framework for sustainable investments in the Blue Economy. [online] Available from: <https://www.deltares.nl/en/projects/framework-for-sustainable-investments-in-the-blue-economy/> [2022, April 5]

กัน ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไปพร้อมๆ กับการพัฒนาสังคม การขับเคลื่อนของมิติเศรษฐกิจ สังคมในประเทศไทยนั้นอาจจะยังไม่ชัดเจนมากนัก เพราะส่วนใหญ่จะเน้นการขับเคลื่อนกิจกรรมการใช้ประโยชน์ทางทะเลที่มุ่งจะพัฒนาเพียงด้าน เศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว (เอกสารประกอบ 2) ทำให้ เกิดประเด็นด้านทางสังคมต่างๆ เช่น ความยากจน การว่างงาน เป็นต้น ตัวอย่างการนำแนวทางเศรษฐกิจ สังคมเข้าไปใช้ในการพัฒนา โดยการนำองค์ความรู้ จากสังคมด้านความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่มีความเชื่อมโยง และผูกพันกับทะเล ซึ่งมนุษย์จะมีความรู้ที่สั่งสมและ ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และยังมีความรู้แฝงฝังของ ผู้คนธรรมดาสามัญในสังคม จึงทำให้ทะเลเป็นแหล่ง ความรู้ของมนุษย์ และทำให้เกิดชุดข้อมูล เช่น ชุมชนในพื้นที่รู้ถึงตำแหน่งของทรัพยากรทางทะเล เพื่อจะใช้เป็นแหล่งหากิน และปกป้องรักษาเพื่อการ อนุรักษ์ เป็นต้น

2) มิติทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ถือว่าเป็นต้นทุนที่สำคัญที่ทำให้เกิดกิจกรรมการใช้ประโยชน์ทางทะเลได้ ได้แก่ ความหลากหลาย ของระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง เช่น ปะการัง หล้าทะเล ป่าชายเลน ทรัพยากรประมง และสัตว์ทะเลหายากและใกล้สูญพันธุ์ เป็นต้น (เอกสารประกอบ 3) และจำเป็นจะต้องมองเห็นความสำคัญของต้นทุน ส่วนอื่นๆ ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้แล้วด้วย

3) มิติผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นองค์ประกอบ ที่สำคัญอย่างหนึ่งของแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สิ้นน้ำเงิน ซึ่งมักไม่ได้ถูกให้ความสำคัญมากนัก เพราะ การพิจารณาปัจจัยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำเป็นต้องอาศัย ความคิดเห็นที่มาจากหลายมุมมอง ซึ่งมีความซับซ้อน ทำให้ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินโครงการต่างๆ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาให้ถี่ถ้วนและจัดหมวดหมู่ และ ความสำคัญของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เหมาะสม แล้ว จะทำให้การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจสิ้นน้ำเงิน มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และส่งผลดีในเชิงบวก แก่ประเทศในระยะยาว และลดปัญหาความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และเกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเติบโตไป ด้วยในลักษณะชนะด้วยกันทุกฝ่าย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถแยกกลุ่มได้ ดังต่อไปนี้

1) ภาครัฐ โดยเป็นส่วนที่กำหนด นโยบายและปฏิบัติทั้งในระดับประเทศ และระดับ พื้นที่ และสามารถเปิดโอกาสในแต่ละภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมต่อการกำหนดนโยบายและร่วม ปฏิบัติได้ด้วย

2) ภาคเอกชน หรือภาคการลงทุน โดยเป็นส่วนที่หาและได้รับผลประโยชน์จากการ พัฒนาที่เกิดขึ้น โดยประโยชน์นั้นจำเป็นต้องมีการ จัดการให้เกิดความเหมาะสมอย่างสมดุล ทั้งประโยชน์ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

3) ภาคองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร (Non Governmental Organizations : NGOs) โดยมีการดำเนินงานอยู่ภายนอกโครงสร้างการเมืองแบบ สถาบัน โดยทั่วไปใช้เรียกกลุ่มองค์กรด้านสังคม วัฒนธรรม กฎหมาย และสิ่งแวดล้อมซึ่งไม่มีเป้าหมาย หลักทางการค้า แต่เพื่ออุดมการณ์ในการปกป้อง ประชาชนไม่ให้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาซึ่งไร้ การจัดการที่ดี องค์กรนอกภาครัฐมักจะได้รับเงิน สนับสนุนส่วนหนึ่งจากภาคเอกชน

4) ภาคประชาชน หรือกลุ่มชุมชนระดับต่างๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ โดยเป็นส่วนที่ได้รับผลกระทบ ทั้งในเชิงบวกหรือเชิงลบโดยตรงจากการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ซึ่งภาคประชาชนส่วนใหญ่จะยึดหลักของการพัฒนาสังคมที่ครอบคลุมถึงการดำรงชีวิตและงาน รวมไปถึงการรักษาทรัพยากรทางทะเลด้วย

5) ภาคการศึกษาและวิจัย มีหน้าที่ศึกษา วิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ในทุกด้าน เพื่อสนับสนุนข้อมูลทางวิชาการที่จะทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่มีศักยภาพและเหมาะสม

2.2.3 ตัวอย่างการดำเนินการที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน

1) โครงการเกาะหมากโลว์คาร์บอน (Ko Mak Low carbon destination project) เกาะหมาก อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ ได้มีโครงการเกาะหมากโลว์คาร์บอนซึ่งเกิดจากความร่วมมือขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และสถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อลดปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศ ภายในเกาะหมากนั้นจะเน้นการใช้ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เช่น การเดินทางด้วยจักรยาน การใช้พลังงานแสงอาทิตย์สำหรับที่พัก การลดการใช้พลาสติกที่ใช้ครั้งเดียวทิ้ง เป็นต้น

ความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน : ภายในเกาะหมากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ควบคู่ไปกับการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมด้านภูมิอากาศ ซึ่งถือเป็นประเด็นที่ถูกให้ความสำคัญทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับพื้นที่ด้วย ปัจจุบันโครงการเกาะหมากโลว์คาร์บอนเป็นโครงการที่กำลังต่อยอดในทุกๆ ด้านจากทุกภาคส่วน เช่น มีการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในการอนุรักษ์ฟื้นฟูปะการัง และหญ้าทะเล และการเพิ่มสมรรถนะของชุมชนให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะหมาก เป็นต้น

2) บ่อหินฟาร์มสเตย์

บ่อหินฟาร์มสเตย์ตั้งอยู่ในอำเภอสิเกาจังหวัดตรังมีวัตถุประสงค์หลักได้แก่ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ เช่น ป่าชายเลน หญ้าทะเล เป็นต้น รวมถึงเป็นการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้วิถีประมงท้องถิ่น และยังเป็น การปลูกจิตสำนึกผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การปลูกหญ้าทะเล เป็นต้น หนึ่ง ใน พ.ศ. 2556 ได้รับรางวัลกินรีท่องเที่ยวชุมชน โดยจุดเริ่มต้นของบ่อหินฟาร์มสเตย์คือการพัฒนาชุมชนให้มีอาชีพ ให้มีรายได้ จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีการพัฒนาที่พักเป็นโฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวมาเรียนรู้วิถีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีการบริการอาหารทะเลสดๆ ที่ได้จากการประมงแบบจับ และประมงแบบเพาะเลี้ยง

ความสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน: กิจกรรมของบ่อหินฟาร์มสเตย์มีความโดดเด่นด้านการพัฒนาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กับการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และมีการนำพานักเที่ยวไปชื่นชมความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลที่สำคัญ เกิดจิตสำนึกที่ดีทั้งชุมชน และนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดความห่วงใยต่อทรัพยากรทางทะเลอันเป็นต้นทุนที่มีความสำคัญของกิจกรรมการท่องเที่ยว และมีผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน

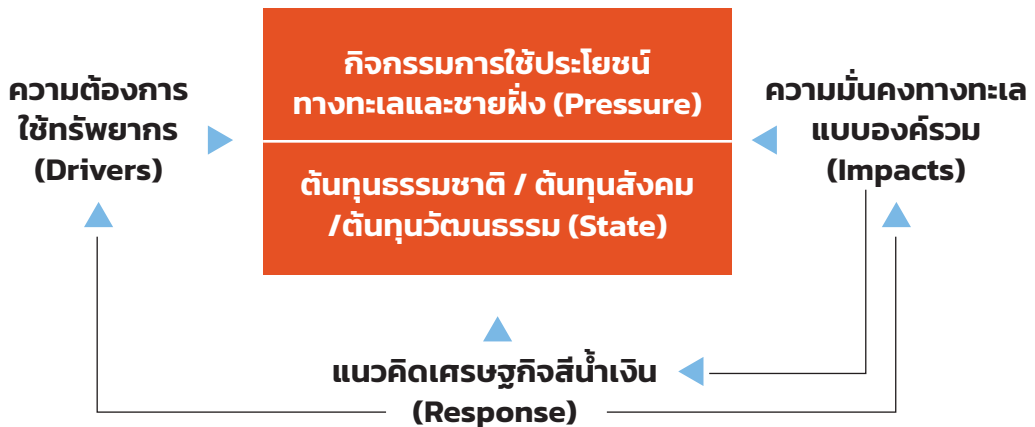
3) รัฐป็นิ่ง ประเทศมาเลเซีย

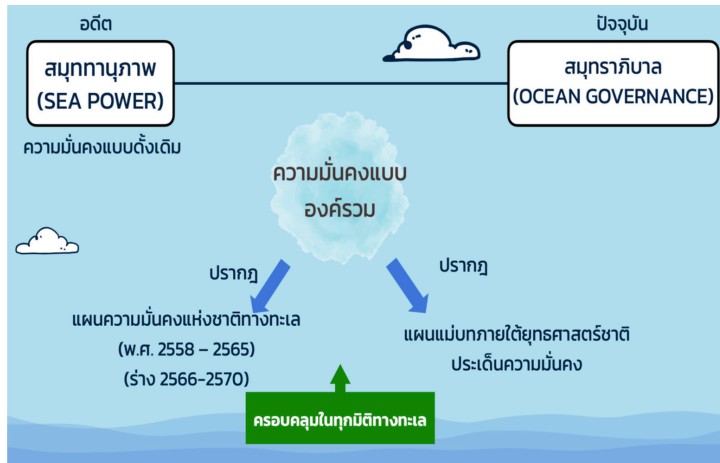
รัฐป็นิ่งเป็นพื้นที่ที่ได้นำแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงินมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมทางทะเล เช่น การทำประมงขนาดเล็กอย่างยั่งยืนโดยให้ความสำคัญกับทางด้านสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาวประมงและแรงงานประมง การเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแทนการทำประมงแบบจับและลดของเสียที่เกิดขึ้นระหว่างห่วงโซ่อุปทานให้น้อยที่สุด การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การลดความแออัดในเส้นทางทางขนส่งทางเรือ การใช้พลังงานทางเลือกจากพลังงานกระแสน้ำ พลังงานคลื่น พลังงานลม และพลังงานแสงอาทิตย์ แทนการใช้ น้ำมัน การสนับสนุนเทคโนโลยีชีวภาพทางทะเลในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง เวชภัณฑ์ หรือเชื้อเพลิงชีวภาพ เป็นต้น การพัฒนากิจกรรมทางทะเลดังกล่าวอาศัยการลงทุนที่คำนึงถึงองค์ความรู้ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเทคโนโลยี ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดกิจกรรมการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใหม่ ที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาในด้านสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ผลประโยชน์ชาติทางทะเล โดยใช้กรอบแนวคิดปัจจัยขับเคลื่อนแรงกดดัน สถานภาพ ผลกระทบ และการตอบสนอง (Drivers-Pressures-States-Impacts-Responses : DPSIR) พบว่าประเทศไทยยังคงจำเป็นต้องรับมือกับสภาวะการสูญเสียผลประโยชน์ชาติทางทะเลสุทธิ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวม ซึ่งมีความซับซ้อน ครอบคลุมหลายมิติ ที่มีความแตกต่างทั้งในมิติของสถานที่หรือระดับของปัญหาและเวลาดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้แล้ว และจะทวีความรุนแรงมากขึ้นจนอาจถึงจุดที่ไม่สามารถดึงกลับมาใหม่ได้ จึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ช่วยแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบต่อความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวม ซึ่งในการศึกษานี้ได้นำแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงินมาตอบสนองสถานการณ์ผลประโยชน์ชาติทางทะเล เพื่อนำไปสู่การลดผลกระทบ ได้จนถึงการทำให้สถานการณ์ดังกล่าวดีขึ้นได้อย่างเหมาะสม โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

3. สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลประโยชน์ทางทะเลของประเทศไทย

3.1 การนำองค์ประกอบแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงินมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวม

เนื่องจากความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวมเป็นส่วนที่ได้รับผลกระทบที่ครอบคลุมมิติต่างๆ ที่กว้างขวางและหลากหลายมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม อาทิ การเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การทหาร วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้นการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงินไปขับเคลื่อนจะช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนในทุกมิติของความมั่นคงแบบองค์รวมอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับสภาพประเด็นปัญหานั้นๆ เพราะมีองค์ประกอบที่ครบถ้วนในการพัฒนารอบแนวคิดดังกล่าว อันได้แก่ เศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยใช้แนวทางของสมุทรภิบาล

ความสอดคล้องกับนโยบาย : แผนระดับ 1 (ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 -2580) ในประเด็นที่ 1-6) ซึ่งจะสนับสนุนให้เกิดการบรรลุวิสัยทัศน์อันได้แก่ ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และยังสอดคล้องในแผนระดับ 2 ในส่วนของแผนแม่บทตามยุทธศาสตร์ (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 13 (ร่าง) นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2566 – 2570) ในนโยบายและแผนความมั่นคง

ที่ 4 การรักษาความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติทางทะเล กลยุทธ์หลักที่ 2 การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทะเลอย่างสมดุลและยั่งยืน ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน โดยสามารถนำองค์ประกอบของแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงินเข้าไปใช้ในการดำเนินการในกลยุทธ์ดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม แนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงินไม่ได้เป็นแนวทางย่อยของการแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวม เพราะมีความหมายที่ครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนาด้านทะเลและการรักษาหรือเพิ่มพูนต้นทุนต่างๆ ทางทะเลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถถอดแนวคิดดังกล่าวเพื่อนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายชาติทางทะเลในระดับต่างๆ ซึ่งรวมทั้งในภาพรวมของประเทศและระหว่างประเทศได้เช่นกัน

3.2 การกำหนดดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทรสำหรับการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงินไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวม

การนำแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงินมาใช้เป็นแนวทางแก้ไขความมั่นคงทางทะเลแบบองค์รวมของประเทศไทย จำเป็นต้องมีตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยด้วย เนื่องจากทะเลไทยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์บนฐานของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ที่ครอบคลุมทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการระบุตัวชี้วัดควรครอบคลุมในทุกมิติด้วย ในการศึกษา

จึงได้นำเสนอดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทร (เอกสารประกอบ 4) ซึ่งมีกรอบแนวคิดที่เกิดจากการบูรณาการระหว่างตัวชี้วัดต่างๆ ที่ครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีทั้งหมด 10 ตัวชี้วัดหลัก ได้แก่ ศักยภาพทางด้านอาหาร โอกาสการเข้าถึงทรัพยากรประมงของชาวประมงพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ การกักเก็บคาร์บอน การป้องกันทรัพยากรชายฝั่ง การท่องเที่ยวและนันทนาการ เศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของชุมชน ความเป็นเอกลักษณ์ของสิ่งมีชีวิตและสถานที่ ความสะอาดของน้ำทะเล และความหลากหลายทางชีวภาพ

ความสอดคล้องกับนโยบาย : (ร่าง) นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2566 - 2570) ในนโยบายและแผนความมั่นคงที่ 4 การรักษาความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติทางทะเลเป้าหมายที่ 1 ประเทศไทยสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางทะเลได้อย่างต่อเนื่องจนไม่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศ ได้กำหนดตัวชี้วัดค่าคะแนนดัชนีความมั่นคงทางทะเล (Maritime Security Index)¹⁸ ในภาพรวม (Overall Index Score) อยู่ที่ 69 คะแนนภายในปี 2570

ดัชนีความมั่นคงทางทะเลเป็นคะแนนความมั่นคงทางทะเลโดยมีทั้งหมด 9 ด้าน ได้แก่ ความร่วมมือระหว่างประเทศ หลักนิติธรรม การบังคับใช้กฎหมายคุณภาพชายฝั่ง เศรษฐกิจสีน้ำเงิน การประมง ไจโรสไลด์และการปล้นเรือใช้อาวุธ การค้าสิ่งผิดกฎหมายทางทะเล และการโยกย้ายถิ่นฐานทางทะเล ซึ่งหากพิจารณาแล้ว ดัชนีความมั่นคงทางทะเลจะมุ่งเน้นประเด็นด้านการป้องกันภัยคุกคามจากภายนอกประเทศ ซึ่งมีความแตกต่างกับดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทร ที่เน้นประเด็นภายในและภายนอกประเทศ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทรเป็นตัวชี้วัดหนึ่งในการแก้ไขความมั่นคง

แบบองค์รวมด้วย ซึ่งจะสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ โดยเป็นแผนย่อยลำดับที่ 18 การสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจภาคทะเล ประเด็นการเติบโตอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามหากจะทำให้ดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทร มีความครอบคลุมด้านความมั่นคงในมิติทางทะเลตามที่ได้ปรากฏในดัชนีความมั่นคงทางทะเลนั้น อาจจะต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาตัวชี้วัดที่นำเอาตัวชี้วัดทั้งสองส่วนมาพัฒนาเพิ่มเติมและปรับปรุงให้ครอบคลุมประเด็นทางทะเลที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เพื่อนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของประเทศไทยได้

3.3 การผลักดันให้มีคลังสมองทางทะเลของประเทศไทย

จากประเด็นของทะเลที่ยังคงมีความซับซ้อนและมีผลประโยชน์มากมายทำให้การพัฒนาทางทะเลจำเป็นต้องมีการศึกษา และวิจัยเพิ่มเติม รวมถึงต้องมีการบริหารจัดการที่สามารถบูรณาการความรู้ที่เหมาะสมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ดังนั้น ในการศึกษานี้จึงผลักดันให้มีคลังสมองทางทะเลของประเทศไทย โดยอาจจะเป็นในรูปแบบของหน่วยงานเฉพาะที่ดูแลทะเลแบบองค์รวมซึ่งสามารถบูรณาการกับหน่วยงานทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติได้ รวมถึงสามารถเปิดเวทีให้ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของทะเลได้ และสามารถใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาและวิจัยจากสถาบันการศึกษาได้ โดยเบื้องต้นนั้นควรจะใช้ประเด็นเศรษฐกิจสีน้ำเงินเป็นโมเดลตั้งต้นในการพัฒนา และอาจให้กองความมั่นคงทางทะเลและคณะอนุกรรมการที่ปรึกษาและจัดการความรู้เพื่อผลประโยชน์ของชาติทางทะเล (อจชล.) ตาม พ.ร.บ. การรักษามลประโยชน์ของชาติทางทะเล พ.ศ. 2558 เป็นหน่วยงานประสานที่จะดูแลเรื่องดังกล่าวในเบื้องต้นได้ตามความเหมาะสม

¹⁸Maritime Security Index [online] Available from: <https://www.stableseas.org/services> [2022, April 1]

เอกสารประกอบ 1

กรอบแนวคิดเศรษฐกิจสีน้ำเงิน

1. ความหมายของเศรษฐกิจสีน้ำเงิน

แหล่งอ้างอิง	ความหมายของเศรษฐกิจสีน้ำเงิน (Blue economy)
1. Gunter Pauli (2010) ¹⁹	การนำนวัตกรรมที่เหมาะสมมาใช้เพื่อลดของเสียที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิต และนำของเสียที่เหลือมาใช้เป็นวัตถุดิบต่อไป (zero waste) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมด้วย
2. Changwon Declaration พ.ศ. 2555 (2012) ²⁰	การนำรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนประยุกต์ใช้ในทะเลไม่ว่าจะเป็นในส่วนของกรนำเทคโนโลยี หรือการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่รวมถึงการเป็นอยู่ของมนุษย์ที่มีคุณภาพพร้อมกับสิ่งแวดล้อมที่ดี
3. United Nations (2014) ²¹	การดำเนินเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับทะเลควบคู่ไปกับการออกนโยบายที่สอดคล้องกันซึ่งคำนึงถึงสภาพของทรัพยากรทางทะเลจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเน้นไปถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนและเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ยุติกันดี อีกทั้ง เศรษฐกิจสีน้ำเงินจะเป็นกลไกที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 14 ชีวิตภายใต้ผืนน้ำ
4. OECD (2016) ²²	เศรษฐกิจสีน้ำเงิน จะต้องประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ สุขภาพของทะเล (Ocean health) โดยหมายถึงทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางทะเลด้วย และเศรษฐกิจภาคทะเล (Ocean economy) โดยหมายถึงโอกาสการใช้ประโยชน์ของสิ่งมีชีวิต
5. World Bank (2018) ²³	การใช้ทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ พัฒนาการเป็นอยู่ของมนุษย์ และสามารถสร้างงานให้กับมนุษย์ได้ โดยอยู่บนพื้นฐานของการรักษาทรัพยากรทางทะเลด้วย
6. Conservation International (2018) ²⁴	เศรษฐกิจสีน้ำเงินประกอบด้วยเศรษฐกิจที่ไม่ได้อยู่ในตลาด เช่น การกักเก็บคาร์บอน การป้องกันชายฝั่ง คุณค่าทางวัฒนธรรม และความหลากหลายทางชีวภาพ
7. The Center for the Blue Economy (2018) ²⁵	เศรษฐกิจภาคทะเลที่ต้องคำนึงสิ่งแวดล้อมทางทะเล และความยั่งยืนของระบบนิเวศทางทะเล
8. World Wildlife Fund (2018) ²⁶	การใช้ทรัพยากรทางทะเลโดยมุ่งเน้นถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือกิจกรรมทางทะเลทุกรูปแบบที่อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืน

¹⁹Pauli, G. 2010. The Blue Economy. Parardigm Publications. Taos, New Mexico. USA.

²⁰Changwon Declaration Toward an Ocean-based Blue Economy : Moving Ahead with the Sustainable Development Strategy for the Seas of East Asia. [online] Available from: <http://pemsea.org/publications/agreements-and-declarations/changwon-declaration-toward-ocean-based-blue-economy-moving> [2021, September 10]

²¹Lee, K.-H., Noh, J., Khim, J.S., 2020. The Blue Economy and the United Nations' sustainable development goals: Challenges and opportunities. Environment International 137, 105528.

²²OECD. 2016. "The Ocean Economy in 2030", Directorate for Science, Technology and Innovation Policy Note, April 2016

²³The world bank, What is the Blue Economy? [online] Available from: <https://www.worldbank.org/en/news/infographic/2017/06/06/blue-economy> [2017, June 6]

²⁴Bertazzo S., Conservation International, What on Earth is the 'blue economy'? [online] Available from: https://www.conservation.org/blog/what-on-earth-is-the-blue-economy/?gclid=Cj0KCOjwI9zdBRDgARISAL5Nyn3xGXHsApcgFjjiO6CvN0Zg602NYYuJw2LPvqa_nDpKKxPtNDJWQxLYaAvSLEALw [2018, March 7]ข

²⁵The Center for the Blue Economy, What is the Blue Economy? [online] Available from: <https://www.middlebury.edu/institute/academics/centers-initiatives/center-blue-economy/about/history> [2018]

²⁶World Wildlife Fund., Principles for a Sustainable "BLUE ECONOMY". [online] Available from: http://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/15_1471_blue_economy_6_pages_final.pdf [2018]

แหล่งอ้างอิง	ความหมายของเศรษฐกิจสีน้ำเงิน (Blue economy)
9. European Commission (2021) ²⁷	เศรษฐกิจสีน้ำเงิน ประกอบไปด้วย 2 ส่วนคือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางทะเลโดยตรง และกิจกรรมต่อเนื่องที่เกี่ยวข้องกับทางทะเลซึ่งรวมไปถึงกิจกรรมที่อยู่ชายฝั่งด้วย
10. ASEAN leaders' declaration (2021) ²⁸	การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืนที่ครอบคลุมในด้านการอนุรักษ์ การจัดการ และการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อให้เกิดการเติบโตของเศรษฐกิจ เช่น การประมง การเพาะเลี้ยง การขนส่ง การผลิตพลังงานสะอาด การท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การวิจัยและการพัฒนา เป็นต้น โดยครอบคลุมถึงการพัฒนาการเป็นอยู่ของมนุษย์ และความเท่าเทียมกันของสังคม
11. Wikipedia (2022) ²⁹	เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ การรักษาและการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล โดยมีเป้าหมายคือการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. ตัวอย่างความหมายของเศรษฐกิจสีน้ำเงิน ที่ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาของประเทศ โดยมีแตกต่างกันในรายละเอียด เช่น

2.1 ประเทศฟิลิปปินส์³⁰ : เศรษฐกิจสีน้ำเงินหมายถึงการจัดการทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน และกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับทะเลในภาคเศรษฐกิจ

2.2 ประเทศจีน³¹ : เศรษฐกิจสีน้ำเงินหมายถึง การพัฒนากิจกรรมชายฝั่งควบคู่กับการรักษาทรัพยากรทางทะเล

2.3 ประเทศอินโดนีเซีย³² : เศรษฐกิจสีน้ำเงินหมายถึง การใช้ทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน เพื่อทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ เกิดการพัฒนาสังคมที่ครอบคลุมถึงการดำรงชีวิตของมนุษย์

และงาน ซึ่งควบคู่ไปกับการรักษาสถานภาพของทรัพยากรทางทะเลด้วย ทั้งนี้ ความหมายดังกล่าวเป็นความหมายเดียวกับ Blue economy ที่ World Bank ที่ได้ให้คำจำกัดความไว้

2.4 ประเทศมาเลเซีย³³ : เศรษฐกิจสีน้ำเงินไม่ได้ถูกให้ความหมายอย่างเป็นทางการในประเทศมาเลเซีย แต่มีการระบุไว้ในรายงานวิจัยต่างๆ ว่า เศรษฐกิจสีน้ำเงินในประเทศมาเลเซียหมายถึง การใช้ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเพื่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเน้นถึงการพัฒนาความกินดีอยู่ดี ความเท่าเทียมกันของสังคม และปกป้องผลกระทบในเชิงลบแก่ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งเป็นความหมายที่ถูกระบุในการประชุม UN ปี 2012

²⁷European Commission (2021). The EU Blue Economy Report. 2021. Publications Office of the European Union. Luxembourg.

²⁸ASEAN leaders' declaration (2021). [online] Available <https://asean2021.bn/latestnews/all/asean-leaders-declaration-on-the-blue-economy> [2022, July 15]

²⁹Wikipedia., Blue economy. [online] Available from: https://en.wikipedia.org/wiki/Blue_economy#Definitions [2022, April 22]

³⁰Azanza, R.V.; Aliño, P.M.; Cabral, R.B.; Juinio-Meñez, M.A.; et al. (2015) Valuing the Blue Economy Using a Philippine Lens online Available from: https://dfa.gov.ph/images/APEC/Volume_II/Valuing_the_Blue_Economy_using_a_Philippine_Lens.pdf

³¹Conathan, M., and Moore, S., (2015). Developing a Blue Economy in China and the United States. Center of American Progress.

³²Blue economy holds the key to Indonesia's sustainable prosperity. [online] Available from: <https://www.5.bkpm.go.id/en/publication/detail/news/blue-economy-holds-the-key-to-indonesias-sustainable-prosperity> [2022, March 30]

³³Johnstone G. and Vaghefi N., (2019). Realising Blue Economy Benefits in Penang. Issues : Penang Institute. Available from: https://penanginstitute.org/wp-content/uploads/2019/07/jul_26_2019_Negin_download.pdf

กิจกรรมการใช้ประโยชน์ทางทะเลหลักในประเทศไทย

1. การขนส่งและพาณิชย์คือการเคลื่อนย้ายคน (people) สินค้า (goods) และบริการ (services) จากประเทศใดประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง และรวมถึงกิจกรรมบางอย่างที่เกี่ยวข้องตามที่กฎกระทรวงกำหนดไว้

2. การผลิตพลังงาน การใช้พลังงาน 2 รูปแบบ ได้แก่ พลังงานหลัก (พลังงานปิโตรเลียม) และพลังงานทดแทน ซึ่งประกอบไปด้วยพลังงานคินรูปและไมคินรูป โดยการผลิตพลังงานที่เกี่ยวข้องกับทางทะเลในประเทศไทยนั้นแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

พลังงานหลัก (พลังงานจากการสำรวจและผลิตปิโตรเลียม) และพลังงานคินรูป (พลังงานลม)

3. การท่องเที่ยวทางทะเล โดยมีการขับเคลื่อนในมิติของเศรษฐกิจสังคมบ้างแล้ว เช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น

4. การประมง การประมงในประเทศไทย ประกอบด้วยการประมงแบบจับ และการประมงแบบเพาะเลี้ยง โดยมีการขับเคลื่อนในมิติของเศรษฐกิจสังคมบ้างแล้ว ซึ่งปรากฏชัดในการประมงพื้นบ้าน

แนวโน้มกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากอดีตถึงปัจจุบัน และการคาดการณ์ในอนาคต

แรงกดดัน	ช่วงระยะเวลา (พ.ศ.)	แนวโน้มตามช่วงเวลา*	การคาดการณ์ในอนาคต*
แรงกดดันที่เกิดจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์			
1. การขนส่งและพาณิชย์			
- จำนวนเรือและปริมาณสินค้า	2549 - 2559	▲	▲
- มูลค่าการส่งสินค้าระหว่างประเทศ	2555 - 2559	▼	▲
- รายได้ต่อเรือและอู่ซ่อมบำรุงเรือ	2555 - 2559	▼	▲
- เบี้ยประกันภัยทางทะเล	2555 - 2558	-	▲
2. การผลิตพลังงาน			
- การสำรวจและผลิตปิโตรเลียม			
- มูลค่าปิโตรเลียม	2555 - 2559	▼	n/a
- ปริมาณปิโตรเลียม	2555 - 2559	▲	- หรือ ▼
- พลังงานลม (กำลังการผลิตในพื้นที่จังหวัดชายฝั่งทะเล)	2558 - 2559	-	▲

*หมายเหตุ : แนวโน้มเพิ่มขึ้น (▲), ลดลง (▼), คงที่ (-), ไม่สามารถระบุได้ (n/a)

³⁴ เติมศักดิ์ จารยะพันธุ์ และคณะ. 2562. สถานการณ์และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการผลประโยชน์ทางทะเลของประเทศไทย เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.

แรงกดดัน	ช่วงระยะเวลา (พ.ศ.)	แนวโน้มตามช่วงเวลา*	การคาดการณ์ในอนาคต*
แรงกดดันที่เกิดจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์			
3. การท่องเที่ยว			
- ปริมาณผู้เยี่ยมชมเยือน และรายได้ จังหวัดชายฝั่งทะเล	2552 - 2559	▲	▲
4. การประมง			
- ผลผลิต และมูลค่าผลผลิตประมงแบบจับ	2555 - 2558	▼	- หรือ ▼
- ผลผลิต และมูลค่าผลผลิตประมงแบบเพาะเลี้ยง	2555 - 2558	▼	▲
- ปริมาณและมูลค่านำเข้าสินค้าประมง	2555 - 2559	-	n/a
- การทำประมงนอกน่านน้ำ			
ตัวอย่างของกิจกรรมทางทะเลที่เป็นโอกาสของประเทศไทย			
1. สํารวจวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเลทั้งในพื้นที่ทางทะเลในเขตอำนาจรัฐ และ พื้นที่ทางทะเลที่อยู่นอกเขตอำนาจรัฐ			n/a
2. การใช้ประโยชน์ด้านเทคโนโลยีชีวภาพทางทะเล			n/a
3. การทำประมงนอกน่านน้ำ			n/a

*หมายเหตุ : แนวโน้มเพิ่มขึ้น (▲), ลดลง (▼), คงที่ (-), ไม่สามารถระบุได้ (n/a)

เอกสารประกอบ 3

ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง³⁵

1. แนวปะการัง เป็นระบบนิเวศชายฝั่งที่มีความสำคัญทั้งในเชิงนิเวศวิทยา เช่น เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ และเป็นแหล่งอาหารของสิ่งมีชีวิตใต้ทะเลและความสำคัญในเชิงวิถีชีวิตของชุมชนจนถึงระดับประเทศ เช่น เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

2. หญ้าทะเล มีความสำคัญในเชิงนิเวศวิทยา เช่น เป็นแหล่งอนุบาล แหล่งวางไข่ และแหล่งเจริญเติบโตของสัตว์น้ำวัยอ่อน โดยเฉพาะสัตว์เศรษฐกิจ เช่น กุ้งกุลาดำ หอยชักตีน ปลาเก๋า เป็นต้น อีกทั้งหญ้าทะเลยังเป็นอาหารที่สำคัญของพะยูน ซึ่งเป็นสัตว์สงวนของประเทศ

3. ป่าชายเลน มีโครงสร้างที่มีความซับซ้อนทำให้มีสัตว์หลายชนิดเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อหาอาหาร เป็นที่วางไข่และอนุบาลตัวอ่อน รวมทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจหลายชนิด ทำให้ป่าชายเลนมีคุณค่าทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม

4. ชายฝั่ง ประกอบด้วย ส่วนของระบบนิเวศ เช่น ระบบนิเวศปากแม่น้ำ ระบบนิเวศหาดทราย ระบบนิเวศหาดหิน และระบบนิเวศหาดโคลน เป็นต้น สถานภาพของชายฝั่งแปรผันตามคุณภาพ เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศแสดงถึงสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศนั้นๆ เป็นต้น อีกทั้งยังแปรผันตามปริมาณของชายฝั่งในรูปแบบของพื้นที่ชายฝั่ง เช่น พื้นที่หน้าหาดทราย เป็นต้น นอกจากนั้นชายฝั่งยังประกอบไปด้วยสิ่งก่อสร้างแนวชายฝั่ง เช่น ท่าเรืออาคาร เป็นต้น ซึ่งเป็นบริเวณที่ระบบนิเวศชายฝั่งได้เปลี่ยนแปลงพื้นที่นั่นเอง

5. ทรัพยากรประมง

6. สัตว์ทะเลหายากและใกล้สูญพันธุ์ สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ เต่าทะเล พะยูน โลมา และวาฬ ซึ่งสัตว์ดังกล่าวถูกจัดเป็นสัตว์สงวนและคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และยังถูกจัดอยู่ในบัญชีรายชื่อของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งพันธุ์พืชและสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES) อีกด้วย

³⁵ เติมศักดิ์ จารยะพันธุ์ และคณะ. 2562. สถานการณ์และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการผลประโยชน์ทางทะเลของประเทศไทย เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.

เอกสารประกอบ 4

ดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทร (Ocean Health Index : OHI) ¹

ดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทรมีความสำคัญในการประเมินคุณภาพมหาสมุทร เนื่องจากดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทรมีคุณสมบัติเป็นเครื่องมือในการประเมินคุณภาพที่เป็นมาตรฐาน (Standardization) มีการแสดงผลในเชิงปริมาณ (Quantitative) และสามารถเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างประเทศหรือพื้นที่ได้ นอกจากนี้ ดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทรยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินคุณภาพที่เป็นปัจจุบัน เมื่อมีการเก็บรวบรวมข้อมูล และดำเนินการอย่างต่อเนื่องจะสามารถพัฒนากระบวนการในการประเมินคุณภาพให้มีความรวดเร็วและแม่นยำมากขึ้น ส่งผลให้เป็นประโยชน์ต่อการประเมินในอนาคตต่อไป

ในปัจจุบันดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทร มีกรอบแนวคิดที่เกิดจากการบูรณาการระหว่างตัวชี้วัดต่างๆ ที่ครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

โดยมีทั้งหมด 10 ตัวชี้วัดหลัก ได้แก่ ศักยภาพทางด้านอาหาร (Food Provision) โอกาสการเข้าถึงทรัพยากรประมงของชาวประมงพื้นบ้าน (Artisanal Fishing Opportunity) ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ (Natural Products) การกักเก็บคาร์บอน (Carbon Storage) การป้องกันทรัพยากรชายฝั่ง (Coastal Protection) การท่องเที่ยวและนันทนาการ (Tourism and Recreation) เศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของชุมชน (Coastal Livelihood and Economies) ความเป็นเอกลักษณ์ของสิ่งมีชีวิตและสถานที่ (Sense of Place) ความสะอาดของน้ำทะเล (Clean Water) และความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) (Longo, CS., 2017) และจากตัวชี้วัดหลักข้างต้น มีความครอบคลุมไปถึงองค์ประกอบของแนวการพัฒนาเศรษฐกิจสีน้ำเงินทั้งหมด

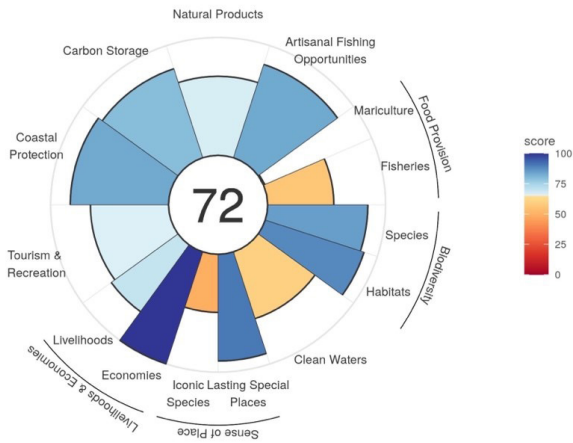

องค์ประกอบของดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทร (Ocean Health Index : OHI)

¹นิตี พงศ์สุขเสถียร. (2564) แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสีน้ำเงินในประเทศไทย. รายงานส่วนบุคคลภายใต้โครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ รุ่นที่ 13. สำนักงาน ก.พ.ร.

Ocean Health Index (2021) ได้รายงาน OHI ของประเทศไทย พ.ศ. 2562 มีคะแนนรวมทั้งสิ้น 72 คะแนน ซึ่งมากกว่าค่าเฉลี่ยของโลกที่ 70 คะแนน และอยู่ในลำดับที่ 79 ของโลก โดยตัวชี้วัดที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของเศรษฐกิจสีน้ำเงินโดยตรง ในส่วนของสุขภาพทางทะเล เช่น

ความหลากหลายทางชีวภาพ ความสะอาดของน้ำทะเล เป็นต้น และในส่วนของเศรษฐกิจทางทะเล เช่น การท่องเที่ยว และนันทนาการ เศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของชุมชน ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ และศักยภาพด้านอาหาร เป็นต้น

คะแนนของดัชนีชี้วัดคุณภาพมหาสมุทรของประเทศไทย พ.ศ. 2564 (ที่มา : Ocean Health Index, 2021)

คะแนนในตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีน้ำเงินเป็นการเน้นย้ำให้ประเทศจำเป็นต้องมีแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสีน้ำเงินอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ศักยภาพทางด้านอาหารซึ่งถูกประเมิน

ได้เพียงแค่ 36 คะแนน ซึ่งอาจเกิดจากสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมประมงให้เกิดความยั่งยืนหรือในส่วนของความสะอาดของน้ำทะเลซึ่งถูกประเมินไว้เพียง 60 คะแนน เป็นต้น